Wikipedia

Inkeroisen kieli

1 muutos tässä versiossa odottaa arviointia (ohje). Sivun vakaa versio on katsottu *18. helmikuuta 2020*.

Inkeroinen on inkeroisten eli inkerikkojen puhuma itämerensuomalainen kieli, joka kuuluu uralilaisen kielikunnan suomalais-ugrilaiseen haaraan. Nykyisin inkeroinen luokitellaan omaksi kielekseen, mutta sen asema itämerensuomalaisten kielten joukossa on ollut hieman kiistelty, ja se on liitetty toisinaan suomen kaakkoismurteisiin, toisinaan taas karjalan kieleen.[1] Leningradin yliopiston inkeriläissyntyinen dosentti Väinö Junus loi inkeroiselle 1930-luvulla lyhytikäisen kirjakielen. Nykyisin kielellä on vain muutamia satoja puhujia, ja se on kuolemassa.[2] Venäjällä inkeroisen puhujia on noin 120[3][1] ja Virossa 19[4]. Vuoden 2001 Ukrainan väestölaskennan mukaan maan 812 inkerikosta vain kaksi puhui inkeroista.[5]

Perinteisimpiä inkeroisen puhuma-aloja ovat Inkerissä Laukaansuu, Kaprio, Soikkola ja Hevaa Suomenlahden rannalla, Lempaala Pohjois-Inkerissä sekä eräät kylät entisellä Suomen puoleisella Karjalankannaksella Raudussa ja Metsäpirtissä. Etelä-Inkerissä sijaitsi aiemmin niin sanottu Ylä-Laukaan inkeroisalue Ortesjoen varrella.

Inkeroinen	
Oma nimi	ižoran keel(i), maakeel(i)
Tiedot	
Alue	Venäjä Viro
Virallinen kieli	ei ole
Puhujia	123 (kokonaismäärä 260)[1]
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	uralilaiset kielet
Kieliryhmä	suomalais-ugrilaiset kielet suomalais-permiläiset kielet suomalais-volgalaiset kielet itämerensuomalaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	-
ISO 639-2	fiu (muut suomalais-ugrilaiset kielet)
ISO 639-3	izh (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=izh)
	Ohje

Sisällysluettelo

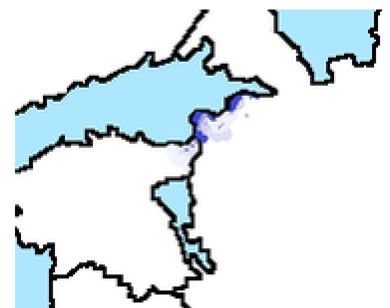
Kielen käytön historiaa ja puhujamäärän romahtaminen

Tilastojen mukaan vuonna 1917 Inkerissä asui noin 20 000 inkerikkoa.[6] Vuonna 1926 Venäjällä toimitetussa väestönlaskennassa inkerikoiksi ilmoittautui 26 100 henkilöä ja Virossa noin 1 000 henkilöä.[7] Venäjän kommunistivallankumouksen jälkeen inkeroisten asema ja sitä myötä myös kielipoliittinen tilanne kohenvat hetkellisesti ja muutamissa inkeroiskylissä alettiin käyttää inkeroista opetuskielenä. Kielellä julkaistiin myös kirjoja, joista osa oli käännöskirjallisuutta[8], ja Leningradin yliopiston inkeriläissyntyinen dosentti Väinö Junus kehitti sille kirjakielen.

Vuonna 1932 Junus laati Dubovin ja Lensun kanssa inkeroisen kielelle aapisen, seuraavina vuosina kaksi lukukirjaa ja vuonna 1936 inkeroisen kieliopin. Ensimmäiset kirjat perustuivat Soikkolan alueen murteeseen, mutta vuoden 1936 kielioppiin oli otettu piirteitä myös Ala-Laukaan kielimuodosta. Oppikirjoissa on havaittavissa myös joitain vaikutteita suomen kielestä.[9] Kulttuurillinen kehitys pysähtyi kuitenkin nopeasti, ja vuonna 1937 inkerikonkielinen opetus lopetettiin. Syynä tähän oli Stalinin nouseminen valtaan.[1] Väinö Junus teloitettiin Stalinin vainoissa syyskuussa 1937 ampumalla.[10] Neuvostoliiton hajoamisen jälkeenkään inkeroiselle ei ole yritetty kehittää uutta kirjakieltä.[8]

Toisen maailmansodan aikana inkeroisia evakuoitiin yhdessä vatjalaisten ja inkeriläisten kanssa Suomeen. Sodan jälkeen Neuvostoliitto kuitenkin vaati evakkojen luovuttamista takaisin ja inkerikot sijoitettiin Novgorodin, Kalininin ja Jaroslavlin alueille – alueille, jotka eivät ole perinteisiä inkeroisten asuinalueita[1]. Toisen maailmansodan jälkeen inkerikkoja oli enää 1 062.[11] Syynä tähän olivat erityisesti sodan jalkoihin jääminen, mutta myös sulautuminen venäläiseen valtaväestöön.[1]

Vuonna 1979 inkeroisia laskettiin asuvan silloisessa Neuvostoliitossa 748, mutta on mahdollista, että osa inkeroisista on tilastoitu venäläisiksi.[6] Vuoden 1989 Venäjän väestölaskennassa 890 henkeä ilmoitti kansallisuudekseen inkeroisen.[12] Manja Lehto Lundin yliopistosta esittää, että luku oli tuolloin noin 2 000 henkeä, mutta lisää, ettei tiedossa ollut, kuinka moni heistä taitoi inkeroisen kielen.[6] 1990-luvun alussa inkeroisväestön kooksi arvioitiin 300–800 henkeä. Vuoden 2010 Venäjän väestönlaskennassa luku oli enää 266 henkilöä, ja heistäkin vain 126 puhui inkeroisen kieltä.[1]

Inkeroisen puhuma-alue

Inkeroinen oli pelkästään puhuttu kieli 1930-luvulle saakka, jolloin sille kuten monelle muullekin vähemmistökielelle luotiin kirjakieli ja sillä julkaistiin kirjallisuutta. Kirjoja käännettiin lähinnä venäjänkielisistä teoksista. Kehitys päättyi vuoteen 1937 ja sen jälkeen yrityksiä samankaltaisen kehityksen aloittamiseksi ei ole tehty.[13]

Kielen luokittelu ja tutkimus

Suomalaiset kielitieteilijät ovat aina viime vuosikymmeniin saakka käyttäneet inkeroisen kielestä käsitettä inkeroismurteet. Inkeroisen karjalaislähtöisyys tunnustettiin Suomessa jo Porkan vuonna 1885 ilmestyneen Inkerin kielimuotoja käsittelevän väitöskirjan *Ueber den Ingrischen Dialekt mit Berück–sichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte julkaisemisen jälkeen*; käsitteistöön tulivat Inkerin karjalaismurre ja Inkerin karjala.[6]

Antti Sovijärven *Foneettis-äännehistoriallinen tutkimus Soikkolan inkeroismurteesta* julkaistiin vuonna 1944. Hän käyttää tutkimuksensa alkupuheessa käsitteitä inkeroismurre ja inkeriläismurre. Jälkimmäinen oli ilmeisesti Sovijärven mielestä yhteisnimitys inkeroiselle ja Inkerin suomalaismurteille.[6]

Kun tarkastellaan suomalaisia kielitutkimuksia vaikuttaa siltä, että vasta kun karjalan kieli laskettiin Suomessa omaksi kielekseen, myös inkeroista alettiin käsitellä itsenäisenä kielenä. Vaikka kirjallisuudessa edelleen usein käytetään käsitettä inkeroismurteet, voi sen tietenkin tulkita tarkoittavan ennen muuta itsenäisen inkeroisen kielen murteita.[6]

Virolaiset tutkijat ovat 1950–1960-luvulta alkaen pitäneet inkeroista omana kielenään ja etnisenä ryhmänään. Virolaisen Arvo Laanestin vuonna 1964 esittämät inkeroisen kielen Soikkolan murteen piirteet näyttäisivät eroavan vain harvoilta piirteiltään suomen ja karjalan kielistä. Nämä piirteet ovat lähinnä foneettisia, fonologisia ja morfofonologisia. Tosin inkeroisen sanasto eroaa edellä mainituista kielistä selvästi.[6]

Vuonna 1971 suomalainen R. E. Nirvi toimitti teoksen nimeltään Inkeroismurteiden sanakirja. Siinä hän esittää, että inkeroisen ja suomen kielen erot ovat huomattavat, erityisesti äännerakenteen osalta. Nirvi jatkaa, että venäjän kieli on vaikuttanut inkeroisen sanastoon.[6]

Inkeroisen murteista Nirvi on todennut, että Soikkolan, Hevaan ja Ylä-Laukaan puhujien väliset murre-eroat ovat olleet määrältään vähäisiä, ja näin ollen näiden murteiden katsotaan edustavan varhaisempaa inkeroisten kielimuotoa. Ala-Laukaan murteiden on vastaavasti katsottu saaneen runsaasti vaikutteita ympäristökielistään, eritoten vatjasta ja alueella puhutuista suomen kielen eri murteista. Suurimmat erot Ala-Laukaan murteessa muihin inkeroisen kielen murteisin nähden näyttäisivät olevan sanastossa. Tämä kertoo kertoo tiiviistä ja taajoista kontakteista naapurikieliin, ja on ehdotettu, että varsinaisia inkeroisen kielen sanoja "paljastettaessa" Ala-Laukaan murresanoihin suhtauduttaisi varautuen. On myös mahdollista, että Ala-Laukaan murteet ovat alun perinkin eronneet muista inkeroisen murteista. Antti Sovijärvi on esittänyt, että Ala-Laukaalla ei puhuttaisikaan "varsinaista inkeroismurretta" eli inkeroisen kieltä.[6]

Suomalainen H. Leskinen on vuonna 1991 esitellyt inkeroisen kielestä tiettyjä arkaismeja, yhteisiä piirteitä karjalan ja vepsän kieliin sekä sellaisia luonteenomaisia piirteitä, joita ei karjalan kielessä ja suomen päämurteissa ole. Näistä seikoista hän tekee johtopäätöksen, että inkeroinen on oma kielensä. Manja Lehto kuitenkin huomauttaa, että näitä tiettyjä luonteenomaisia piirteitä on myös Inkerin alueella puhutuissa suomen kielen murteissa, vaikkei kiistäkään inkeroisen olevan oma kielensä.[6]

Rakenne

Inkeroisen kielen tärkeimpiä rakenteellisia erityispiirteitä ovat:

1. Konsonanttien laaja-alainen geminoituminen

2. Sijaispidentymä

3. Tavunrajalta kadonneen konsonantin aiheuttamat sanamuodot tyyppiä *laa~eel, mää~eelt*

4. Mediaklusiilit g, d, b ja puolisoinnillinen z

5. Vokaali i on r:n edellä muuttunut *e*:ksi

Esimerkiksi: *pertti*, suomeksi *pirtti; kerves*, suomeksi *kirves*

6. n:n sisäheitto

Esimerkiksi: *miä*, suomeksi *minä*; *paan*, suomeksi *panen* ja *sanoa*-verbin taivutusmuodot, kuten *saoin*, suomeksi *sanoin*

Inkeroisen kielen muita rakenteellisia erityispiirteitä ovat:

1. -oi ja -öi-tavut ovat säilyneet tiettyjen sanojen lopussa

Esimerkiksi: *taloi, kukkoi, jänöi* suomeksi *talo, kukko, jänö*

2. -k on säilynyt tiettyjen sanojen tai sanamuotojen lopussa

Esimerkiksi: *saeg/saek*, suomeksi *sade*; *en annag/en annak,* suomeksi *en anna*

3. Erikoisgeminaatio tietyissä sanoissa

Esimerkiksi: *mattaala*, suomeksi *matala*; *heppoin,* suomeksi *hepo*/*hepo*(*i*)*nen*, 'hevonen'

4. Eksessiivi

Esimerkiksi: *kotont*(*a*), suomeksi *kotoa*

5. Sijaispidennys

Esimerkiksi: adessiivi *kyläälil* (suomeksi *kylällä*), ablatiivi *kyläält* (suomeksi *kylältä*), essiivi *kylään* (suomeksi *kylänä*), translatiivi *kylääks* (suomeksi *kyläksi*)

Esiintyy myös inessiivissä ja illatiivissa

6. Verbien taivutus

Esimerkiksi:

Indikatiivi, preesens, yksikön 3. persoona

ono, suomeksi *on*

Indikatiivi, preesens, monikon 1. persoona

-mmA, *istumma*, suomeksi *istumme*

Indikatiivi, preesens, monikon 2. persoona

-ttA, *istutta*, suomeksi *istutte*

Indikatiivi, preesens, monikon 3. persoona

-VVt *istuut*, suomeksi *istuvat*

Indikatiivi, imperfekti, monikon 3. persoona

oltii, suomeksi *olivat*

Konditionaali, preesens, yksikön 1. persoona

kuttoisin, suomeksi *kutoisin*

7. Runsaasti refleksiiviverbejä

Esimerkiksi: *pessiissä*, suomeksi *peseytyä*

8. pitkät a ja ä ovat säilyneet pääpainollisessa ensitavussa

Esimerkiksi: *naatti, ääni*

9. dentaalikonsonanttien liudennus puuttuu i:n ja *j*:n yhteydessä

10. pitkät puolisuppeat vokaalit o, ö ja e pääpainollisessa tavussa äännetään monoftongeina

11. ts on säilyttänyt affrikaatan kaltaisen luonteensa ja esiintyy eriasteisena

[6]

Murteet

Inkeroinen voidaan jakaa neljään päämurteeseen:[14]

- Soikkolan murretta puhutaan Soikkolan niemimaalla.
- Hevaan murretta on puhuttu Hevaan jokialueella, mutta nyt murre on sammunut.
- Ala-Laukaan murretta puhutaan Laukaanjoen alajuoksulla, sekä Kurolassa.
- Ylä-Laukaan murretta on puhuttu Ortesjoen varsilla Novinkan ja Tšaštšan kylissä, mutta nyt murre on sammunut.[1]

Kirjaimisto

A a	B b	D d	E e	F f	G g	H h	I i
J j	K k	L l	M m	N n	O o	P p	R r
S s	Š š	T t	U u	V v	Z z	Ž ž	Ä ä
Ö ö	Ü ü						

Kirjallisuutta

- Brailovskaja, S.M. & Rybnikova, M.A.: *Lukukirja inkeroisia oppikoteja vart. Kolmas oppivuus. Vennäen kiilest käännetty*. Leningrad 1933
- Jokipii, Mauno (toim.): *Itämerensuomalaiset: Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Jyväskylä: Atena, 1995. ISBN 951-9362-80-0.
- Junus, V. J.: *Lukukirja inkeroisia oppikoteja vart. Toiseel oppivuuvveel*. Leningrad 1933
- Jussila, R. (toim.): *Inkeroismurteiden käänteissanasto*. (Lexica Societatis Fenno Ucricae XVIII, 2). Helsinki 1986
- Kettunen, L.: *Suomen murteet II. Murrealueet. Helsinki*: 1930
- Kuronen, Aira: *Inkerikot: Historia, uskonto ja perinne*. Onkamo: Kannaksentie, 2008. ISBN 978-952-92-4372-3.
- Laakso, J. (toim.): *Uralilaiset kansat. Tietoa suomen sukukielistä ja niiden puhujista*. Helsinki 1991
- Laanest, Arvo: *Isurid ja isuri keel*. Tallinn 1964
- Laanest, Arvo: *Isuri murdetekste*. Tallinn 1966
- Laanest, Arvo: *Sissejuhatus läänemere soome keeltesse*. Tallinn 1975
- Laanest, Arvo: *Isuri keele ajalooline foneetika ja morfoloogia*. Tallinn 1986
- Laanest, Arvo: *Isuri keele Hevaha murde sonastik*. Tallinn 1997
- Lehto, Manja: *Ingrian Finnish: Dialect Preservation and Change*. Uppsala 1996
- Nevalainen, P. & Sihvo, H. (toim.): *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. (SKST 547). Helsinki 1991
- Nirvi, R. E. (toim.): *Inkeroismurteiden sanakirja*. Lexica societatis Fenno-ugricae XVIII. Helsinki 1971

- Porkka, V.: *Ueber den Ingrischen Dialekt mit Berücksichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte*. Helsingfors 1885
- Ruoppila, V.,: *Äyrämöismurteiden äännehistoria*. (SKST 245.) Helsinki 1955
- Ruoppila, V.: *Kalevala ja kansankieli*. SKS. Helsinki 1967
- Ruoppila, V. (toim.): *Itäkannaksen murresanakirja*. (SKST 392). Helsinki 1984
- Ruoppila, V.: *Venäläisperäistä sanastoa suomen murteissa*. (Suomi 136). SKS. Helsinki 1986
- Sjögren, A. J.: *Ueber die Finnische Bevölkerung des St. Peterburgischen Gouvernements und ueber den Ursprung des Namens Ingermannland*. St. Petersburg 1833
- Tetjurev, V. A.: Luunnontiito. Alkuoppia vart. III oppivuus. Ensimäin osa. Leningrad 1933
- von Köppen, P.: *Ethnographische Karte St. Peterburgischen Gouvernements*. St. Petersburg 1849

Lähteet

1. Sukukansojen ystävät ry: Inkeroinen (http://sukukansat.mafun.org/inkeroinen.html) *sukukansat.mafun.org*. Viitattu 22.6.2016.
2. Laanest, Arvo: *Isuri keele ajalooline foneetika ja morfoloogia*, Tallinna, 1986
3. Ethnologue report for language code: izh (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=izh)
4. Viron väestönlaskenta 2000 (http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PC225&ti=POPULATION+BY+ETHNIC+NATIONALITY%2C+MOTHER+TONGUE+AND+CITIZENSHIP&path=../I_Databas/Population_census/08Ethnic_nationality._Mother_tongue._Command_of_foreign_languages/&lang=1)
5. [http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/nationality_population/nationality_popul1/select_51/?botton=cens_db&box=5.1W&k_t=00&p=25&rz=1_1&rz_b=2_1%20%20&n_page=2 ��������������� �������� ���������� 2001 | ������� ������ | ����������� | ������������� ������ ����������, ������������� | ��������������� ���������� �� ���������������� � �������� ����� | ���������� ������:] *2001.ukrcensus.gov.ua*. Viitattu 13.7.2020.
6. Uhanalainen inkeroinen (http://www.ling.helsinki.fi/uhlcs/projects/databank/lehto/uhanalainen-inkeroinen.htm) *www.ling.helsinki.fi*. Viitattu 22.6.2016.
7. Rein Taagepera: The Finno-Ugric Republics and the Russian State (https://books.google.com/books?id=QGqWcZu42hUC) 1.1.1999. Psychology Press. Viitattu 22.6.2016. en
8. Mauno Jokipii: *Itämerensuomalaiset, Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Atena kustannus, 1995.
9. Saar, Eva: *Isuri keele Soikola murde verbi muutmissüsteem*. Tartu ülikool. Filosoofiateaduskond. Eesti ja üldkeeleteaduse instituut, 2008.
10. ЮНУС Вейно Иванович — информация о репрессиях финнов в СССР (http://www.inkeri.ru/rep/peoples/?id=13431) *www.inkeri.ru*. Viitattu 22.6.2016.
11. The Red Book of the Peoples of the Russian Empire (http://www.eki.ee/books/redbook/izhorians.shtml) *www.eki.ee*. Viitattu 22.6.2016.
12. Ingrian (http://www.ethnologue.com/language/izh) *Ethnologue*. Viitattu 22.6.2016.
13. Mauno Jokipii: *Itämerensuomalaiset, Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Atena Kustannus Oy, 1995. ISBN 951-9362-80-0.

14. Eesti Rahva Muuseum (http://www.erm.ee/?lang=EST&node=647&parent=83)

Aiheesta muualla

- Inkeroisenkielinen Wikipedia hautomossa
- Ethnologue / Ingrian (http://www.ethnologue.com/language/izh)
- The Red Book of the Peoples of the Russian Empire – The Izhorians or Ingrians (http://www.eki.ee/books/redbook/izhorians.shtml)
- Inkeroisen kielen e-sanakirja (http://sonad.oahpa.no)
- Inkeroisenkielisiä tekstejä digitoituna (https://fennougrica.kansalliskirjasto.fi/browse?value=fi%3DInkeroinen%7Cen%3DIngrian%7Cru%3D%D0%98%D0%B6%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9+%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%7C&type=language)
- Songs in ingrian and votic (http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/vadjaisuri/en/tutvustus-valjaandest)
- Virtual ingrian (https://virtual-ingrian.webnode.fi/)
- Ingermaa (https://www.ingermaa.net/inkeroisen-kieli-ja-inkerikot)
- Ingermaan sana (https://ingermaan-sana.webnode.fi/draastui/)

n · k · m (https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Malline:Uralilaiset_kielet&action=edit) **Uralilaiset kielet**

Itämerensuomalaiset	inkeroinen · karjala (aunuksenkarjala · lyydi · varsinaiskarjala) · liivi · suomi (kveeni · meänkieli) · vatja · vepsä · viro (võro)	
Saamelaiskielet	**Länsisaamelaiset**	eteläsaame · luulajansaame · piitimensaame · pohjoissaame · uumajansaame
	Itäsaamelaiset	akkalansaame † · inarinsaame · kainuunsaame † · keminsaame † · kiltinänsaame · koltansaame · turjansaame
Mordvalaiset	ersä · mokša	
Mari	mari (niittymari · vuorimari)	
Permiläiset	komi (komipermjakki) · udmurtti	
Hanti	hanti	
Mansi	mansi	
Unkari	unkari	
Samojedikielet	**Pohjoissamojedilaiset**	enetsi · juratsi † · nenetsi · nganasani
	Eteläsamojedilaiset	kamassi † · matori † · selkuppi
Luokittelemattomat	merja † · meštšera † · muroma †	

Kielten alueellisia nimityksiä tai kiisteltyjä ryhmittelyjä: suomalais-ugrilaiset · suomalais-permiläiset · suomalais-volgalaiset · volgalaiset · suomalais-saamelaiset · ugrilaiset · obinugrilaiset

Auktoriteettitunnisteet	GND: 4435331-5 (https://d-nb.info/gnd/4435331-5)